

CSOÓRI SÁNDOR

HÚSVÉT MÁSNAPJÁN

Húsvét másnapján is kiált a kakas,
pedig te azt hitted már:
 túlvagyunk minden áruláson,
túl péteri s júdási éveinken.

Állunk csak itt az áprilisi kertben
 a mennybe menendő barackfák között
 és összeszűkültek szemekkel nézzük
a szomszédos Gellérthegy golgotás sziklaéleit
és megbocsátjuk egymásnak szavak nélkül,
 hogyan szegény, fáradt, fegyverekkel játszó
 évszázadunkban éltünk
ajtók s falak mögött, szöggel kivert pincékben gyáván,
s beengedtük a hazugságot még a versekbe is,
 be a vérbe, a simogatás, az ölés
 csuszamlós gyönyörébe –
És se kard, se katonák és az a sok nyálas csókú,
férfiatlan férfi se undorított bennünket máig!
 Mintha az ezüsttel bebolyhozott
 olajfák, leánderek
másnak illatoztak volna a hegyen
és nem mi álltunk volna alattuk kőfehéren,
 az álmutyából fölvert madarak közt
s nem mi hazudtuk volna
 a ránk törő szélnek, hogy: senkik vagyunk,
senkik, csupán a Hold eltévedt vendégei.

MÁRKUS BÉLA

HÚSVÉTHÉTFŐ HELYETT

Csoóri Sándor: *Húsvét másnapján*

Megállít már maga a cím is: *Húsvét másnapján* – a megszokott húsvéthétfő helyett. Mintha a másnaposság rossz közérzetének, nyomott hangulatának elviselésére akarna fölkeszíteni – s mintha az ünnep első napja okozná ezt a csömört és mindazt, ami a vers beszélője szerint nem „undorított bennünket máig”. A feje tetejére állt tán

a világ, nemcsak felcserélődtek, hanem mintha össze is kuszálódtak, sőt összezavarodtak volna a közösségi szokások, cselekvések, beidegzettségek – és húsvétvasárnap nem a fel-támadás, az új életre kelés ünnepe, a (keresztény) hit megvallásának alkalma volna. Hanem mint a húsvéthétfő nem parancsolt egyházi ünnepe a mulatozásé, az udvarlásé, a profán emberi öröm kinyilvánításáé, ekként a közösség együvé tartozása, kapcsolatteremtő vágya és kedve megmutatásáé. A költemény címe az időcserével olyan jelentést ajánl, amely legalább két irányba indítja el az elemzés útját. Az egyik: a kötet egészében, ahol a vers helyet kapott, keresni fel, ha vannak, a páryait, érzékeltetendő, mennyire uralkodott el belső feszültségre és önvádra vallóan a csalódás, a kiábrándultság szinte némaságra kényszerítő érzelmi állapota. Mennyire vált a költemények keletkezése körüli időkben – a rendszerváltoztatás táján – életérzéssé, a személyes élettapasztalatok és a társadalmi élmények együtt hatása következtében. A másik: a lírikusi pályán végigfutva meg-megállni azokon a helyeken, ahol az ünnepi témakörök közül a húsvéti jelenik meg élményként, tapasztalatként, versszerző ihletként.

A pálya ívén, az érzelmek, érzések személyes kifejezésének vagy tárgyias kivetítésének két végpontján – a poétikai-esztétikai értékektől függetlenül – a *Húsvétnek reggelén...* és a *Nyárvégi húsvét* helyezkedik el. Az előbbi az 1950 és 1958 között szerzett zsengek egyike, 1953. IV. 5-i keltezéssel, ami az egyházi ünnepnek a társadalmival – a régi szótár szerint a felszabadulás ünnepével – való csaknem pontos, ám véletlen egybeesésére utalhat. A derű színeit azonban más csillogtatja: az ébredés motívumának a mindennapiságból a természeti, sőt a kozmikus szférába emelése. „Húsvétnek reggelén, / ahogy a hajnal föloldta az álmot, / arra ébredtem én, / hogy a kamasz tavasz / beillatosította a világot”. A locsolkodás vidám szertartásának érzéki megjelenítője az illat igéje, s a szabályos keresztírmnek az újjáéledés évszakát idéző kiugratott sorral való, a ritmust is érintő kizökkentése, megtörése ugyancsak játékos kedvről árulkodik. A *Nyárvégi húsvét* a költő utolsó éveinek egyikében íródhatott, az *Összegyűjtött versei IV.* kötetének (2019) végén található, a *Ha nem vagy itthon* című ciklusban. Ha a groteszk eredetileg a fantasztikus állati és növényi alakzatokból alkotott képzőművészeti díszítés megnevezésére szolgált, akkor ez a költemény az alakzatai révén akár lírai mintadarabnak is tartható. „Ragyog a Nap. A legyek / a kertben még egyszer föltámadnak. / Szép, nyárvégi húsvét! / Hinni lehet a birsalmákban is!” Négy rímtelen sor, négy ritmusában tagolhatatlan mondat, gondolat áthajlással, ám szabályos sorrendben, a két kijelentő fajtát két felkiáltóval követve. Tárgyi elemeik kihívóan össze nem illőek: a Nap mint halhatatlan égitest, az élet forrásának jelképe a tisztátalanság, a gonoszság, a pusztulás szimbólumával, a léggel együtt egyazon hely eleme, tartozéka – s ez a hely, a kert ugyancsak jelképe lehet valaminek: az édennek, a paradicsomnak. Amiből a halál képviselői, a legyek nem űzettek ki, sőt, kétszer is föltámadhatnak. Az ősz közeledte a hullásuk ideje, a nyárvég ettől, emiatt is szép lehetne talán, de ami azzá teheti, az a hit célzatos hirdetésével egyszerre fokozza le és emeli meg a kerti termést, a betakarítás gyümölcsét, a birsalmát, a nem a tudás fájáról szedett vagy hullottat. De micsoda blaszfémia a feltámadáshoz rovarokat, a hithez növényeket társítani, így fosztani meg, az utóbbiakkal az előbbieket, azonosságuktól, szakralitá-suktól. A litotész alakzatát használva, állítással tagadni. Eljutni oda, amiből a cinizmus életér-zése is fakadhatott: a társadalom értékátrendeződésének idején még inkább függetlennek maradni, lenni. Érezni és tudni, amit egy osztrák filozófus valahogy úgy fogalmazott meg, hogy a cinikus személyiség ereje a megalapozott önbecsülése és a környezete alantas helyzete közötti ellentmondás arányában növekszik.

Az előbbi jellemzések a *Nyárvégi húsvétnál* is jobban illenek tán az olyan költeményekre, mint a *Fagyos húsvét* (cikluscím: *Versek egy elveszettnek hitt füzetből*) vagy – leginkább – a *Nagypénteki aggodalom a Futás a ködben* című kötetből. Az elveszettnek hitt költemény a megfagyott méhek látványából bontja ki a látomást: „elhulltak, mint a doni katonák”, úgy folytatva – magyarázó, választó vagy ellentétes viszonyt jelölő kötőszó nélkül –, hogy „Krisztus föltámadt”. Itt a természeti, a történelmi és a mítoszi utalások a feszültségkeltés eszközei, Csoóri húsvéti verseinek azonban a kezdetektől meghatározó, jellegadó vonásuk, ahogy – például a *Sörényes ünnepem* világában (kötetcím: *Párbeszéd, sötétben*) – párhuzamba állítja a „katonasírokban” nyugvó „hétköznapi halottakat” Krisztussal, az ő halálával. Profánul hat a folytatás: a feltámadás látomását látványként jeleníteni meg, a szent sebek körül csomókban álló zúzmarával, kékülő testtel, amely „reszket, mint az állat”. E közhelyes és közönséges hasonlat köznapi emberré fokozza le Jézust, mint akit a félelem vagy a bizonytalanság reszkettetne, mert „tán érzi már: föltámadni se könnyű”. A zárlat: a Szamos jege alatt hánykolódó Nap képe – a Napé itt is, mintha félni kellene, hogy megszűnik örök fényforrás, eligazító pont lenni. A *Nagypénteki aggodalom* beszéde, ha lehet, még közhe-lyesebb és vásárian közönségesebb. A nyitó mondat pusztá közlés, melyet egy érzelmi viszonyulást leplező tárgyias metafora követ: „Nagypéntek újra. Gyászlepel az égen.” Majd mintha egy fesztiváli látványosság dicsérete hangzana: „Keresztfá, létra minden a helyén. / A háttér isteni!” A bulvárstílust pletykával folytatja: „Azt hallom: lesz ecet és szivacs bőven” – és következik ismét a litotész, a közösnek nyilvánított aggodalom megjátszása: „de harmadnapon vajon föltámadunk-e?”

Kétségtelen, ezek a költemények a kiábrándultság, a hitetlenség közleményei, elhagyva a személyesség zónáját, lefékezve a kétségbeesés önmarcangolásba átcsapó indulatait. Az öntanúsítás rapszódiaiba foglalt, merész metaforákkal, meghökkentő szókapcsolatokkal, szövevényes képzettársításokkal, hangnemek váltásával kísért példái fel-feltűnnek ugyan a *Húsvét másnapján* utáni időkben is, ám ritkábban és a kudarcok elégikus számbavételének kíséretében. Az életmű egyik kiemelkedő kötete, a címében a *Nappali Hold* ürügyén a szerző ellen indított hadjáratra célzó *Hattyúkkal, ágyútűzben* ide sorolható darabja, a *Húsvét után még egyszer húsvét*. Természeti képekkel indul, a lírai alanyt benövő fű, a repce, a paréj burjánzásáéval, aztán vércséknek – mint égi hatóságoknak? – a körözésével, hogy a hozzájuk fűzött reflexió – „májuk hízik a kárörömtől” – érzékeltesse, milyen a „gyilkos nyár”. Milyenek a testén keresztül-kasul járó „hangyák”, milyen az énekük, ami tagadásra, tiltakozásra készíteti: „Nem. Nem. Inkább a néma por öle / vagy a kegyetlen föltámadás: / húsvét után még egyszer húsvét!” A lírai én nem ragyogtatja maga körül a mártíromság dicsfényét, feltámadása vagy újraéledése kegyetlen, mert a némaság után vállalja, hogy „megtanítom újra beszélni magam”, beszélni – és ez a szó hatalmának kiterjesztése – „a számat, a lábamat, mind a tíz kezemet”. A *Templomi csönd* (cikluscím: *Száll, száll a füst*) a magyar szellemtörténetben az Ady-vers, *A szétszóródás előtt* fő motívumához, bibliai elődjében Salamon király imádságához kötött templom jelképéhez kapcsolódik. Ez a szimbólum is visszatérő versszervező elem Csoóri költészetében – elég tán a *Menekülés a magányból* vallomásos darabja, az *Egy templom falára* ódai hangulatát, a „megszólalás örömét, / a száj kinyílásának mámorát” idézni, a dicséretet: „templomi falak, köztetek emelkedtem / a szegények együgyűbb egébe, / ahol az Isten helyett Nap süt / s földet szánt az ének ekéje.” Vagy a *Hó emlékét*, Ady figyelmeztető felkiáltásának – „S még a Templomot sem építettük fel” – visszhangját: „túl füstön, kocsmákon, temetőkön, / egy fennköltén züllő ország szemével farkasszem nézve, / fejemben hó emléke, / hó, hó, mintha egy katedrális vakolata / hullna csöndben.”

A *Templomi csönd* miközben a „padsorok hosszúak, mint a lövészárkok, / hosszúak, mint az elkeskenyített tömegsírok” hasonlataival a háború képzetét eleveníti fel, aközben fölerősíti a katedrális pusztulásának veszélyét is. „Megfeketedett, züllő templomok, / már csak a belső csöndetek / tetszik nekem” – szólítja meg az istenházát, ugyanazt a jelzőt („züllő”) használva, a múlt „emléke” helyett azonban a jelen látványát („Kint szakad a hó”) közvetítve. Aztán az Istent is megszólítja, kérve, ne kívánja, hogy hozzá imádkozzon a „hosszú padsorok között”, azaz a háborúra emlékeztető helyen. „Életem túsza / vagyok magam is, akárcsak te” – s így zárul a megváltás hitében és reményében nem bízó, az ember magára utaltságát hangsúlyozó beszéd: „Legjobb talán, ha magunkhoz fohászkodunk!” A reményektől való megfosztottság szólama hangzik legerősebben a *Csöndes tériszony* című kötet kiemelkedő alkotása, *Az elveszett haza útja* regisztereiben is – földidézve, ami világszemléletében párhuzamba állítható vele, a *Hó emléke* katedrálismotívumát. Az utóbbi az egyre súlyosabb hiányérzet megtestesítője: mind kevésbé kultikus hely, pedig arra rendelkezett volna, hogy a nép benne épüljön egybe, az Isten és a nemzet szolgálatára összegyűlve. A nép, a nemzet azonban – Ady szavával – szétszóródás előtt. A haza pedig, a nemzet országhatárokön átívelő közös hazája elveszett? A választ késlelteti a versbeli utazó, a képek viszont a veszteség, a gyász hírhozó. „Minden nap erre nagypénteki nap, ácsszög és ecet, / végső kivézés, földalatti álom, / de húsvét hős fénye sehol, csak az emlékezet // meg a rekettyék gyásza fönt a Királyhágón. / Kő, kő, és dermedt ércmezők a szívben – / Vezet még út tovább vagy már csak állok itten?” A kérdéseket ott sorjázta már, büntudattól terhelve a Sütő Andrásnak ajánlott vers, *Az elmulasztott utak* beszélője is: „Zarándokút? Szégyenút lenne” a király-hágói meredélytől Kolozsvárig vezető? „Nem is tudom: lenne-e még út / számomra arrafelé? Vagy már a fűvel benőtt / ösvény is csak a szívekben visz föl, ahol annyi a kő, / mint a Sebes-Körös medrében Csucsá alatt?” A mulasztást feledtető nemzeti emlékezhelyeket nevez meg, és jegyez be a „szívbe”.

A pálya végéről való *Közeleg húsvét és a Húsvét küldönce* (mindkettő a *Harangok zúgnak bennem* című kötetből) fő motívumai szintén a korábbi versek Isten-képének és háborús képzetének hordozói. „Hiába volt, hiába volt / annyi ütközet, annyi lárma, / maradt minden a régiben, / mint a megváltók arcvonása” – az első vers felütése az alany többszörözésével már eleve a hétköznapiság szintjére süllyeszti az áldozathozók szerepét, hogy aztán képzeletben a megnevezett Istent is közéjük sorolja, henyén, laza stílusban: „úgy látom, Isten leszokott már / a teremtsérről s unja is már a mindenséget.” Megszólítani lehetne tán, amint kezében nikkal – és nem ezüst – kiskanál, „mintha kávéját kavargatná. / Sajnálom, Uram! – mondanám neki, / s csak attól félek, észre se veszi.” A másik költemény szintén első személyű beszélője egy hegy, a Kiskevély mögött lángoló fénynyalábok látványát veti össze a „háborús naplementékkal”, emlékeztet a jelenbe fordítva, amint „a halottakat temetem újra, / a bodzabokrok alá egy kezec, / s egy bakancsot, a lábfejjel együtt, / a maradékot pedig magamba”. Szurrealista rögtönzés lehet e különös temetkezés, akár a feltételezés vagy vágy, hogy „hátha egyszer én leszek húsvét / új küldönce, aki égre emelt / ásóval közeledik / és egy földig érő lepedő lobog utána” – a lírai én zaklatott lelkiállapotának szemléltetője, ahogy az éghez, mint egy sírhoz (a lelkek temetőjéhez?) közelít.

A költemények képei, metaforái s a beszélők hangnemi, hangulati modulációi a húsvéti ünnepekörből a feltámadás öröme helyett mindinkább a nagypénteki gyász, temetés látomásának körében mozognak. Elillant már az a kedv, derű, megszűnt az a játékoság, ami például a beszédes című kötet, a *Menekülés a magányból Virágvasárnapjának* epikus menetét annyira jellemezte. Borhegyre baktató „kicsi számárka” ordibálásától a pincék ho-

mályában a rokonokkal dúdolgatásig és a maguk biztatásáig, hogy minden bajok, gondok ellenére „itt vagyunk, de megvagyunk” – az „ördöglábú asztal lesz majd a nagydobunk – / parasztok és Jézus király, / így mulatjuk majd ki magunk”. Mintegy ellenpontozásul *A látogató emlékeiből A föltámadás első pillanatai* a háború poklának, a gyehennának a jelenetei. Ganyédombon sebekkel borítottan ülő kutya, a halottakat vetkőztetni kezdő „gyorskezü életbenmaradók”, a holtak kifűzött bakancsszójával mint tavaszi gilisztával kínlódó tyúk – ők a szereplők, miközben „szóltak a húsvéti harangok”, „de senki se hitte el, hogy föltámadunk”.

A költői pályán az évek múltával komorodott a hangulat, sötétedett a kép. Ez vele járt azzal a versek poétikáját, szerkezetét is meghatározó szemléletváltással, amely a személyes élettapasztalatokat és a közösségi-társadalmi élményeket is ellentétekben, az értékek szembeállításában, konfliktusaiban ragadta meg. A változás műfajváltással is járt: a rapszodiát hozta magával. Egyazon kötetből – címe: *Párbeszéd, sötétben* – hozhatók az ellentétezés példái. A *Sörényes ünnepem* „csodálkozásra születtem, gyermek!” hazavágyakozása, a tavasz mámore s erotikája, a „habot a meggyfákra, / alsószoknya-fehér habot” termékenység varázslása, a megnevezett szülőfalu s a környék metamorfózisa: „Zámoly, / Csákberény, / a szőlőitek alatti katonásír is megpattan végre”. És ott van utána Bartók Béla emlékére ajánlva a *Cantata profana*, a kortárs költészetben Juhász Ferenc hosszúéneke, *A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából* és az apa-fiú ellentétet tekintve Nagy László oratóriuma, az *Ég és föld* párja. „Nem mentünk haza ma sem, / nem mentünk haza, fiúk” – a lírai én úgy indítja, az ismétlés sejteti, mások nevében is szólva a beszédét, mint akinek lelkiismeret-furdalása van, hogy aztán életkép szemléltesse a „hazát”, az otthont. „Hiába sikálta el anyánk a késeket, / hiába mosta le / a görcsös asztalt. / Átmetszett nyakkal, / vére iszapjában / hiába jajdult föl a lúd.” Mint rég várt vendégek, jelenhettek volna meg szüleik előtt, ám „nem is üzentünk, / nem is írtunk – / mintha árvíz sodorta volna el kezünket”. A szégyen bevallása helyett azonban a szakítás bejelentése következik, az otthon és az ünnep megtagadása: „Húsvét nem húsvét többé, a kisöpört ház / nem a mi házunk.” Úgy tűnik fel, a „világvégi cigarettafüsttel”, az „öregembernek” látott apa „rövidlátó” életével jellemzett régi paraszti világ durva megtagadásához szükségeltetett a húsvét ünnepének megtagadása is. A jelkép erejével annak kinyilatkoztatása, hogy a paraszti élet, a falu feltámadása, feltámasztása lehetetlen. Dogmává merevült a fiúk, a fiak nézőpontja: a maradiság kárhozthatása marandó értékek elvetésével, semmibevételével jár. Az otthonosság, az összetartozás, a szülői, gyermeki ragaszkodás erkölcsi és érzelmi erejének, a szokásvilág tartóoszlopainak végletes gyengülésével – s mindez a „villanyteleppel” szemléltetett technikai haladás jegyében, legfeljebb annyi önkritikával, hogy „ha szólunk, / félrebeszélünk, mint a hamis tanúk”.

Mindezek alapján túlzás nélkül állítható, hogy a húsvéti ünnepkör Csoóri Sándor költészetében igen sokféle lehetőséget teremtett mind a megszólalás módját, mind a tárgyát tekintve, vagyis poétikai, lét- és életszemléleti értelemben egyaránt. Az életműben tehát gazdag a *Húsvét másnapján* környezete, éppúgy transzcendens távlatú, mitikus hátterű, mint amennyire köznapian tapasztalati, csakúgy megszólaltatja az ódai emelkedettség hangjait, mint a groteszken profánokat és frivolakat. A vers közvetlen környezete, ahol napvilágot látott, az *A világ emlékművei* című kötet. Kritikusai közül többen hangsúlyozták, ami a fogadtatás szempontjából is valóban lényeges volt, hogy 1989-ben jelent meg, Gróh Gáspár szavaival, az elmúlóban lévő, néhány évtizedes, kárhozthatott időszak vége felé, világméretben három meghatározó vonulatot kapcsolva össze: a költő „kiszabott életével az idő, a történelem dimenziójában a közösség és a természet a maga tér- és időbeli végte-

lenségével". A Kritika recenzense, Gyarmati László a kötet verseit a fájdalom és az emlékezet szálaiból szőtt nyelvi szövegeknek láttatta, a triptichon forma szerkezetébe ágyazva szerves egységet alkotóknak – felhíva a figyelmet, ami a húsvétmásnapos vers értékszemléletét nézve sem közömbös, hogy e forma ikonológiai jelentése „a keresztény értékánonban egyértelműen a szentséghez, a szenvedés és a személy szentségéhez kötődik”. Később a hangvételt a „szedett melankólia” tónusához hasonlítja, illetve megerősíti: *A világ emlékművei* költeményei a szó szoros értelmében is egy világ emlékművei. „Olyan nyelvi mementók – zárul a lényeglátó írás –, amelyek a nemzeti, kulturális és személyes lelkiismeretet szólítják meg, *arra* kérdeznék rá. A lelkiismeret azonban nemcsak a lélek ismeretét, hanem annak egészségét is feltételezi. Ezen egészség fokmérője pedig nem más, mint a lélek legszen- tebb képessége: a tragikum iránti fogékonyság.” S a folytatás mintha a „másnapos” vers beszélőjének tragikumára is utalna, kijelentve, „a kathariszis ünnepi létélményének fedezetét is” ez a fogékonyság, „*csak* ez teremt(het) meg”. A kötetet költői válság termékének tartó Horkay Hörcher Ferenc szerint a nyolcvanas évek második felének különösen zavarodott világa rányomta a bélyegét az olyan „tisztá költői karakterre is”, mint a Csoórié, és hogy az idő és költészet közötti kapcsolatot igazán különlegessé a könyv megjelenése óta eltelt egy év tette. Hogy a *Nappali Holdat* is számításba vette-e, nem tudni – mindenesetre időtállóan tartja a verseskötetet. A *Húsvét másnapján*-ból pedig idéz, noha nem jelöli, hogy onnan valók a megbocsátásra vonatkozó sorok. „A lírai hős szerepe oda, az országmentés lehetősége oda – vezeti fel meglepő esztétikai, elméleti doktrínésséggel az idézetet –, de ahol ennyi a bűn és ily közel a pusztulás, ott a megbocsátás sohasem válik fölöslegessé: »...megbocsátjuk egymásnak szavak nélkül, / hogy szegény, fáradt, fegyverekkel játszó / évszázadunkban éltünk...«” Konklúzió egy másik versre – címe: *Hátranézek és nem látom magam* – alapozva: a költő „úgy maradhat hű egykori, őszintének tudott lírai szerepéhez – ha búcsút mond annak”.

Csoóri monográfusa, Görömbei András is úgy vélekedik, a létfontosságú élményeken seregszemlét tartva e költészet képes „a lét rejtett tartományainak az érzékeltetésére” és „metaforikus gazdagságával azt sugallja, hogy az ember teljesebb létre hivatott, mint amelyet a mi időnkben megélni képes”, vagyis mint amilyen megadatott neki. A világkép egyik alaprétégének tartja a paraszti gyerekkor emlékképeit – kiemeli, ami (nem ő hozza szóba) a *Cantata profana* életszemléletét igen kevésbé jellemezte, hogy az otthonosságérzés emlékezete a „létbeli biztonságérzetét” táplálja. A másik alaprétégként a háborút, a borzalmak adta „létp próbát” nevezi meg, amikor az abszurditás vált valósággá. A kötet címadó versére utalva a történelmi érzékenységet és az életteljesség igényét emeli ki motivációs tényezőként. Az előbbiből idézi: „De én már régóta megfoghatatlan, / mozgó tűz vagyok, barátaim, / mozgó akarat, függetlenedő remény / s jóváhagyásom nélkül / engem nem lehet többé fölálldozni.” Ezzel a személyiségképpel nem a *Húsvét másnapján* tablóját, a „hazugságot még a versekbe is” beengedő költőtársakét állítja szembe, a mozgó tűz képzetével nem a hegy alatt „kőfehéren”, azaz dermedten, szoborszerű merevséggel álló „hazudókat”, hanem az eltűnt, elbújt mestereit. „Mintha szégyellnék már / ezt a magábaroskadt, bemocskoló- dott tájat / és bemocskolódtok küldetésüket” – panasolja a kötetnek a jelentéstulajdonítást tekintve fő helyen álló záró verse, a *Mestereim*. Csakhogy a *Húsvét másnapján* eszerint tanítványi szerepben és társai nevében is megszólaló beszélője a „péteri s júdási” éveik és a „sok nyálas csókú, // férfiatlan férfi” emlegetésével ugyancsak küldetésük bemocskolódását írja körül. Az áprilisi kert mennybe menendő barackfáival a természet feltámadását, évről évre

történő megújulását – de nem a magukét, a magukat senkiknek hazudókét. A „Hold eltévedt vendégeiét”, nyissanak bár be a keresztény szimbolika szerint a Hold lakójához, Gábrriel arkangyalhoz, vagy a néphiedelem, a mondák szerint büntetésből, megtévedtként szívja fel őket az égitest. Akárhogy is: annyira „másnapos” a beszélő hangulata, életérzése, mintha egy tőle teljesen idegen lírai alany szólítana fel, hogy: *Így lásson, aki látni akar* – mondván, lehetett volna „léha szökevény” is, de szavak barátja lett inkább, „aki hátracsavart fejjel is / a maga megtéríthetetlen álmát / álmodja végig”.

A *Húsvét* másnapján az álmok megszakításáé, feladásáé. A költő – ahogy Domokos Mátyás nevezte – „magánháborújának” végéé, amely ugyan nem hozta el a békét, ám aminek a lenyomata ott van a versek szövetén. Az életben pedig „egybeesett egy közösség, egy nép, egy nemzet (több mint) harmincéves gerillaháborújának a történéseivel, csatavesztéseinek a szomorúságával, kényszerű vagy önfeledt és öntudatlan árulásainak a szégyenével és mérgével”. Az irodalomtörténész mindezt e verset elemezve – a címét megnevezve – fejti ki, a társadalomtörténeti és pártideológiai háttér felfestésével. E kép vastag vonalakkal mutatja, hogy a gerillaháború „vegyi fegyverzete” a hazugság, az árulás, a képmutatás volt, amely „áthatolt minden jó szándék, szép szó, veretes meggyőződés és acélos jellem páncélzatán, és a tisztességes élet létfontosságú belső szerveit roncsolta szét mérgeivel”. A versmagyarázat nem derít jókedvre, de hiszen a vers sem részesített a húsvéthétfők vígságaiban.

Felhasznált irodalom:

Görömbei András: *Csoóri Sándor*. Bp., Nap K., 2010.; Domokos Mátyás: *Közösségi szerep és költői természet*. In uő: *Varázstükrök között*. Bp., Szépirodalmi, 1991.; Tóth Emőke: *Csoóri Sándor: Cantata profana*. *Életünk*, 1980/8.; Gróh Gáspár: *A világ emlékművei*. Alföld, 1989/12.; Gyarmati László: *A világ emlékművei*. Kritika, 1990/7.; Horkay Hörcher Ferenc: *Egy elfelejtett nyelv szótára*. *Életünk*, 1990/7.

ZALÁN TIBOR

FIRKÁK

egy Csoóri-vers margójára

A történetek másnapján más
naposan Hanyatt a terazon
Lent a fűben a tojásra vér
csöppen Keresztben áll a világ
benne Élet és szerelem És
szerelemtelen élettelen
napok A féltés paraméter
ei S az örökös félelmek
Nincs aki ezekben féltené

*Túl van minden áruláson ha
túl lehet lenni egyen is Nem
csak úgy A túloldalon lépked
a gyermek Semmivel játszik és
már túl a szégyenen Hallatszik
ahogy Péter Júdás fogát csik
orgatja Kakas a fazékban
spanyol konyhareceptek szerint
Zabál és kihány az ablakon*

A megerősítés és vissza
tükrözés fontossága nem ér
inti A szépségről is leszok
ott Leginkább arról hogy megért
se amit papírra vet Pipacs
mezőkön arat A dudva ragy
ogásából elsötétült eg
ekre lát Mögöttük sötét is
tenek megvakult hallgatása

*A mennybe menendő barackfák
latrok nyálában fulladoznak
Szétszórt virágos katonák holt
ruháit megszállják a legyek
fosztogatják részeg darazsak
Szegény fáradt fegyverekkel játsz
ó évszázadban éltünk Száz év
magán s magánvádolja az ki
nek ölében bodza virágzik*

És hátára fordul a ketté
vágott vakond és a hátára
tapad Így ketten egyedül a
*szögekkel kivert pincében Így
engedtük be a hazugságot
még a versekbe is A hőség
beletipor az önérzeté
be Gatya nélkül áll a terasz
már elfelejtett édenében*

El fogják vinni az őszi szel
ek Vagy elviszi az első hó
Barátai után hal vagy ki
hal velük akár ha mindegy is
Íróból nekrológíró Sír
ok fölött hangicsál Elfonnyadt
virágok elfonnyadt illatát
hordja átizzadt ingén a hő
ség új meg újabb évadában

Kőfehér arccal hallgatja hogy
a horizonton túl ébrednek
a lovak Parazsat reggeliz
nek Nyerítenek vonyítanak
A whiskyk vörös taván kőfe
hér könnyű csónak siklik benne
a fehér dáma ül Szíve hely
én fekete fertőző lobog
ás az ősz kettévágott vakond

*Senkik vagyunk senkik csupán a
Hold eltévedt vendégei a
különös tájban köpenyünk a
latt a bolond Elmagyarázza
a kisgyerekeknek ki a tele
fonjával játszik élőket és
halottakat hív fel és kérdés
eket tesz fel nekik És nem mond
ja el hogy meddig játszik halált*

hajnalonta vagy játszik a hal
ál vele hajnalt vagy még élet
et Azok a sötét tavak fek
ete örvények A sóhajtás
ból előcsapnak a denevér
ek Álmukból fölvert madarak
Áll alattuk kőfehéren a
szőke kisgyerekek Hazudtatok
nekem Hazudtál Hazudtatok

LACKFI
JÁNOS

BEMÁRTOTT FALAT

Túl vagyunk minden áruláson, kérdés, mi is lenne árulás manapság voltaképpen, mi nem minősül annak, elnyálkásodott ez a fogalmunk, mint annyi más fennkölt, reformkorízú rendszerváltási szóképződmény, de persze tömegtermékké is vált, simán lehazaárulóznak egyesek és mások is, voltam én is hazaáruló, vallásgyalázó, ájtatos nénikék-bácsikák köpnek ki nevem hallatán, kiáltanak tömjén után, s meglehet, tényleg áruló is vagyok, könyveket például gyakorta árulok, nem is tudom, tán álomban árultam el valami fontos eszmét, amit nem szabadott volna, vagy nem hízelegtem eléggé azoknak, akik nagy tételben gyártják az ÁRULÓ-címkéket, s ragasztgatják bárki emberfiára kis politikai vagy anyagi haszon vagy egyenesen mindkettő reményében.

Túl vagyunk minden áruláson, átérzem a szavak lényegét, hiszen gyerekkoromban folyékonyan beszéltem a hazugság nyelvének ötven árnyalatát, tudtam, mit várnak el a suliban, mi a dörgés otthon, mit szabad mondani a párttitkár rokon előtt, aki amúgy azért a jóindulatúbbak közül való, de kaptam volna nagy frászt, ha valamelyik ellenzéki családi barátom kezdem el nyomni a Szovjetunió győzedelmét taglaló tirádát, persze bőszen zengtem az ünnepségen, hogy könnyeimnek sűrű fátyolán csillan át a Vörös Hadsereg. Akkor ez, legalábbis bennem, nem árulásnak minősült, hanem a túlélés kódjának, ki akarta volna pont a lerogyant késő kádárizmusban egy hülyeség miatt börtönben látni apját?, árulás az lett volna, ha pénzért vagy önként és dalolva mondom a lózungokat, és nem csak akkor, amikor egy magamfajta nyomorult kis, hányatott társadalmi hátterű úttörőnek, a máriaremetei Georgi Dimitrov Általános Iskola diákjának elkerülhetetlen.

Túl vagyunk minden áruházon, szegény apám, Isten nyugosztalja, kikelt utólag magából, mikor szóba hoztam a vörös hadsereges szavalásomat, „nem igaz”, üvöltötte, „nem volt ilyen, nem hagytam volna!”, vagyis visszamenőleg minősített áruháznak, s ezáltal meg nem történtnek egy cseppet sem meggyőződésből, inkább pusztán konformizmusból fakadó tettet, melyet elsősorban az ő be nem börtönzésére tekintettel követtem el. Jó, rajzoltam én a napköziben Auróra cirkálót is, amire senki se kényszerített, csak érdekes volt leutánozni, ahogy az ugyancsak papírra másolt középkori páncélokhoz vagy kastélyokhoz vagy a huszáros és indiános képregényekhez sem tulajdonítottam ideológiai jelentőséget, pedig minden ideológia, minden az ég alatt, tudhatnánk, nem tudtam. Hogy azóta hány áruházon vagyok túl? Emlékszem egy rendszerváltás kori lakossági fórumra, ahol az előadó először nevezte forradalomnak ötvenhatot, gyilkosoknak a szovjeteket, égett az arcom, kicsordult a könnyem.

Túl vagyunk minden áruházon, ha ma valaki ugyanezeket mondja, lejárt lemez, még pontosabban az az ellenállhatatlan hátsó gondolatom támad, hogy az illető valamiféle utazóügynök, aki nem Amway-termékeket vagy Aloe Verát, hanem valami népi-nemzeti franchise-dolgot szeretne nyakamba sózni, holott népünkkel, nemzetünkkel az én nyakam elégségesen be van sózva, ebben a pácsóban érlelődöm, mióta eszemet tudom, átjárta minden rostomat.

Reménykedem, hogy Jézust nem, ott, a Getsemáne-kertben, hogy nem én voltam, aki esze nélkül, pucéran menekült, kibújt a köntöséből, amit két marokra fogtak, és uzsgyi, de persze hiú ábránd, elfutottunk mind, csak úgy porzott az út mögöttünk, maga a Mester kért ki, mondván őt vigyék, csak övéit kímélik, s mi éltünk az engedelemmel. Kis és nagy áruházaikkal futok újra és újra lábához feloldozásért, csurog rám a vér a keresztről, egy cseppje eltörli a világ minden bűnét, annyit azért mégsem követtem el, de amit igen, az bőven elkerülhető lett volna, nap nap után nem adok eleget magamból, elég szeretetet, áldást, pedig igyekszem lőni teli tárral, lenni maga a cső, amelyből árad az Isten, remélni, nem, most nem nekem fog jutni talán a bemártott falat.

HÁY
JÁNOS

HOLDNAPÉNEK

A holdra néz, és szalad.
A hold alól szalad.
A hold elől szalad,
hogyan nincs új a nap alatt,
mert valaki megint
nem mondott igazat.
Az én az énnél több,
és rábólintott a te,
mert ő is én, mikor
nem te, és az az én is
az énnél több lett.
Holott nincs
az énben többlet,
mert ami az énnél több,
már régen nem én,
és ezek a nem ének,
ezek a többek,
valójában nem élnek.
Mert nem létezik az,
ami nem önmaga.
Nem árnyéka,
nem tükre,
nem barátja önmagának,
nem a teremtő képe mása,
csak a hazugság
füstölgő gyára,

ha még abban a korban élne,
amikor volnának
füstölgő gyárak és gőzgépek.
De nem füstölög semmi
a digitális térben,
ahol az összehazudott
ének élnek.
Digitális gyárvárosok
csavargója és gyártmánya,
itt van a neméletek melegágya,
ahol neméletek
kelnek életre,
és úgy élnek, hogy észre
sem veszik azt,
aki a holdra néz,
és rohan a nemlét felé,
hogyan nincs új a nap alatt,
nincs új a nap alatt,
kemót kap vagy sugarat.
Valaki megint
nem mond igazat.
Egy orvos, akinek
csak annyi maradt az énből,
amennyi volt valaha,
aztán a végén
már annyi sem maradt,
csak a hold, csak a nap,
és valaki szalad,
mert valaki mindig szalad,
hogyan nincs,
hogyan nincs és nincs.
Nincs új a nap alatt.

FILIP TAMÁS

FELTÖRŐ KÖNNYEKEN ÁT

Számot kéne adnom az undoromról,
nem tilthatja meg senki, csak
a csúszómászó számítás nehezíti a dolgomat;
itt ólálkodik a közelemben, fontoskodik,
patikamérlegre tesz haragot, undort, megbocsátást, és azon
mesterkedik, hogy az ő kedve szerint bírjam tovább.

Az árulás álarcot vesz magára,
a Grál-lovag voltaképp Sparafucile,
tűzoltó-egyenruhában gyújtogató feszít,
a tartótiszt járókelőnek öltözik,
országos jelmezbál van,
de mindenki felismeri a másikat.

Az ember a bunkerek szagát nem feledheti,
ahogy gyomrában tapogatózik a sötétlő félelem.
S ha a szétszóródásból valahogy hazaért,
a szerelmes napsütésben átengedi a csontjait
egy vajákos asszonynak, ki szépen egymáshoz illeszti
szilánkos darabjait, hogy összeforranak.

Legalább Tamás lehetnék – sóhajt –, kinek az
Isten megengedi, hogy ne csak a köpenyét,
de megérintse a sebét is. S ha megengedné, eszembe se
jutna, hogy megtegyem, csak térdre esnék, és feltörő
könnyeimen át próbálnék mondani fuldokló köszönetet.
Isten int, azt mondja, csak nyugodtan, szerencsét
hoz neki a kezem, s ettől én megtáltosodnék:

Rajtam is vannak sebek, Uram, meg bennem is,
te is érintsd hát hozzám ujjadat, hadd támadjak fel
sebek nélküli örök életre általad!
Tudom, hogy ehhez előbb meg kéne halnom, de nézd,
keselyűk tépték a testemet, élő már semmiképp nem lehetek.

FECSCKE
CSABA

ÁRULÁS

(Csoóri Sándor Húsvét másnapján c. versét olvasva)

húsvét van megint
virágzó barackfák köszöntik lelkesen
siettében kifényesedő szél
harangzúgásba öltözött hitünk

az áhítat csöndjében
megcsörren valaki zsebében harminc ezüst
hát nem vettétek észre hogy van köztetek valaki
aki fél a szemetekbe nézni
külön utakon jár
arcán sose napozik mosoly
semmit sem láttatok semmit sem hallottatok
cinkosok voltatok vagy ártatlan balekok

szemhéjak zsalugáterei ereszkednek alá
sebtiben pihenni óhajt a lelkiismeret
meg lehet lapulni sunyin de elbújni nem
Júdás talpa alatt füttyül a szél
Péter a kakast hajkurássza
hogy kitekerje a nyakát mielőtt megszólalna
a kereszt már ott komorlik a Golgotán
végigcsorog rajta az ártatlan vér
mi lesz ha egyszer nem támad fel a Megváltó
elkárhoznánk valamennyien
a pokol tüzes fenekére jutnánk
ha már nem ott volnánk ma is

PÁL
SÁNDOR ATTILA

KAKASPÖRKÖLT

Húsvétvasárnap sötétpiros, zománcos lábas a
faasztal közepén, a virágos viaszkosvászon terítőn.
Vastag szaftú kakaspörkölt, hozzá főtt krumpli és
tészta, mert már csipedte a tyúkokat, már úgy nézett
a szemével, hogy rugdosódni fog. Félve ültök az

asztalhoz, nem vehettetek úrvacsorát, nem bántatok meg bűneiteket, nincs az, hogy innentől csak az Úristennek éltek. Falat kenyér és a korty bor, úgy rágni, hogy ne legyen túl bumfordi, ne csámcsogj, úgy lenyelni azt a bordó kortyot, hogy ne visszhangozzon tőle az egész templom. Magad előtt összekulcsolt kézzel totyogni, ne röhögj, amikor visszaballagsz a helyedre, mintha az egész gyülekezet az arcodba bámulna. Amint vagyok, sok bűn alatt. Az isten bárányára. Másnap ráolvad a nap a házakra, virágillattal keveredő pacsulikölniszag száll a megszerkesztett utcákon, mint őszi avarégetés füstje. Szétrepedsz a hústól, amit magadhoz veszel, émelyegsz a színes krémektől, az édes szeszektől. Fényes papírba csomagolt sörök, szalvétába tekert narancsok, óriásnyulak csatasorban, asztalodra halmozod, beborítod a szobádba, mint egy láda aranyat. Öreg, kérges, eres, ám mégis puha és meleg kezek ezreket, kétezekeket nyomkodnak a markodba, akárha hálapénzt. Agyvérzést kapott a szomszédasszony, de vár, ültök a hideg előszobában, rombusz alakú zserbó, tetején színes kukackák, sajtos masni, fehérbor. A teraszon leanderek. Eszedbe jut a tengernyi vadleander Görögországban, szorongva, sietve parkoltok le a Kadett-tel a szürkekék, sima főút mellett, gázolajszag, tépik, vágják, meg ne lássa majd a bolgár határőr. Majd húsvét és pünkösöd közt, kijárási tilalom idején egy sátorban, a Duna partján a madarak: tisztán zeng csipogásuktól, csivitelésüktől, kiáltásuktól, ordibálásuktól, éneküktől az egész öböl, nincs más hang, csak ez az éles, fáradhatatlan kórus, az egész világos éjszaka és hajnal az övék. A meglocsolt lányok, nők, asszonyok tekintetében ott volt a bizalom, nem volt benne kétség, elfogódottság igen, szép vers volt, köszönöm. Rajtuk kívül senki nem várt semmit tőled. A tavaszi nap-éj egyenlőség utáni első holdtöltét követő hétfő. Hideg hajnal, kikelsz a lópokróc alól, harmatos a fű. Hová indulsz a madárdalban, eltévedt vendég.

LOCKER
DÁVID

ELSŐSZÜLÖTT ÚJBUDÁN

Délután volt, március.
Újbudán vártam a buszt, haza.
Egy meg is érkezett,
de hamar le kellett szállnom:
még a megye sem stimmelt.

Ahogy néztem továbbrobogni,
a szemben lévő templomra tévedt a tekintetem.
Ilyen körülmények között talán nem meglepő,
hogy hiányozni kezdtlél,
Istenem.

De ez így hazugság lenne.
Mert nem is te kezdtlél hiányozni,
hanem az a nyolcéves tekintet,
amelyik elhitte, hogy ezekben az omladozó épületekben,
ahol hallgatni kell,
te tényleg ott lakozol.

Mennyire hittem benned akkor.
Hinnem kellett, valójában nem is benned,
hanem abban, hogy ahogy anyámnak,
úgy neked is nagy terveid vannak velem.
Valahogy magyarázni kellett
a magányos sétákat a focipálya körül.
A felsült osztálykirándulásokat.
Hogyan magyarázhatta volna ezeket másképp a gyerek,
akit a kardigánban elhegedült Csendes éjért
körbetapsolt a karácsonyi rokonság?

A fiadnak képzeltem magam.
De nem úgy, ahogy a többiek azok,
hanem mint az igazi.
Minden unalmamban szétrúgott nagyszüneti levélhalmot,
minden állatkerti sor végén kullogást keresztnek éreztem –
olyannak, aminek, mint minden
árulásnak és térdre esésnek,
helye van.

Hogy mindez narcizmus lenne?
Mártíromkodás?
Benne van.
Hiszen még csak meg sem vertek igazán!
De bárhogy boncolgatom szét okosan a jelenből,
azt hiszem, az egészben
mégiscsak az volt a lényeg,
hogy elhittem,
sorsom van,
nem csak életem.

JÓNÁS TAMÁS

LATORDAL

A kedves házaspár, ki éppen áprilisban vált el.
Szerelmüket se vettük észre. Mért nincs gyerekük?
Még árulók se mertek lenni. Keresztények pedig.
Pletykáltak róluk bármit is? Rólunk, tudod, miket.
Akármit mondtak, megtörtént. De velük semmi sem?
Közös házuk volt, nem? És láttuk sétálgatni őket.
Nem emlékszem, bár lényeges: fogták egymás kezét?
De kellett, hogy fogják, mert feltűnt volna, hogyha nem.
Szerelmesek, ki merte volna megkérdőjelezni.
Felettük most már ott az IKSZ: törölve. Nincs kereszt.

Mihez lehetne kezdeni az egyre több tavasszal?
Talán kikoptak belőlünk a nagy történetek.
Miért csak minket irigyeltek, mi meg soha senkit?
A szenvedélyeink után már szenvedés se lesz?
A bűneinktől mocskosan megvolt a zamatunk.
A hegyvidéknek tűnő múltban Jézus volt a csúcs.
Mi biztosak lehettünk benne, értünk szenvedett.
Na nem konkrétan értünk, de a fajtánkért talán.
De mit szólsz ezekhez, akik csak tisztességesek,
s hogy mindent túl akarnak élni? Olyan szomorú.